17.11.2025

Hyvinvointialueiden ohjausosasto

Vastaus valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaoston kuulemisessa 13.11.2025 esitettyyn kysymykseen

Valiokunnan kuulemisessa liittyen hallituksen esitykseen eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026 esitettiin seuraava kysymys, johon valtiovarainministeriö lupasi toimittaa myöhemmin kirjallisen vastauksen:

Mitä toimia hallitus on tehnyt hyvinvointialueiden tilanteen helpottamiseksi tällä vaalikaudella?

Vastaus kysymykseen:

Hallitus on helpottanut kuluvan vaalikauden aikana hyvinvointialueiden tilannetta useilla alueiden toimintaa tukevilla ja henkilöstötilannetta helpottavilla tehtävälainsäädännön muutoksilla, lisäämällä hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmän kannustimia, vahvistamalla hyvinvointialueiden ohjausta valtioneuvoston tasolla sekä tukemalla tietoon perustuvaa päätöksentekoa alueilla lisäämällä alueiden välisen vertailukelpoisen tiedon määrää ja laatua.

Hallitus päätti jo hallitusohjelmassa pitää voimassa 1.9.2023 voimaan tulleen 14 vuorokauden hoitotakuun tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisvastuu oli vuoden alussa siirtynyt kunnilta hyvinvointialueille, palveluja rasitti koronapandemian aiheuttama hoito- ja hoivavelka, kustannuskehitys oli nopeaa ja osaavasta henkilöstöstä pulaa. Hoitotakuun pitämistä 14 vuorokaudessa kannatti asiaa koskevan hallituksen esityksen (HE 55/2023) valmistelun yhteydessä valtaosa hyvinvointialueista. Hallitus antoi eduskunnalle myöhemmin hallituksen esityksen (HE 134/2024), jolla 23 vuotta täyttäneiden osalta perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa hoitotakuuta pidennettiin edelleen kolmeen kuukauteen 1.1.2025 alkaen. Samassa yhteydessä perusterveydenhuoltoon kuuluvassa suun terveydenhuollossa luovuttiin 23 vuotta täyttäneiden osalta voimassa olleesta neljän kuukauden kiireettömään hoitoon pääsyn enimmäisajasta ja enimmäisajaksi asetettiin kuusi kuukautta. Hoitotakuun keventämien on hillinnyt omalta osaltaan hyvinvointialueiden kustannuskehitystä. Lisäksi sen voidaan katsoa antaneen hyvinvointialueille aikaisempaa enemmän liikkumavaraa organisoida toimintansa mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla ja vastata palvelujen kausittaisesti ja satunnaisluontoisesti vaihtelevaan kysyntään.

Hallitus päätti hallitusohjelmassa pitää voimassa myös vanhuspalvelulaissa määritellyn 0,65 henkilöstömitoituksen ympärivuorokautisessa palveluasumisessa ja siirtää 0,7 henkilöstömitoituksen voimaantuloa alkamaan 1.1.2028. Hallitus päätti kuitenkin keväällä 2024 esittää eduskunnalle henkilöstömitoituksen keventämistä 0,6 työntekijään asukasta kohden. Asiaa koskevan hallituksen esityksen (HE 127/2024) yhteydessä muutoksen arvioitiin helpottavan hyvinvointialueiden kustannuspaineita ja vähentävän sosiaali- ja terveydenhuollon lisähenkilöstön rekrytointipainetta tilanteessa, jossa ikääntyneen

väestön määrä ja palvelutarve kasvaa voimakkaasti. Pääosa lausunnon antaneista hyvinvointialueista kannatti esitettyä muutosta. Muutosta pidettiin tarpeellisena sekä työvoiman saatavuuden että rahoituksen riittävyyden näkökulmasta. Esitetty henkilöstömitoituksen muutos tuli voimaan 1.1.2025 alkaen.

Hallitus päätti hallitusohjelmassaan myös siirtää uuden vammaispalvelulain voimaantuloa ja tarkentaa lain soveltamisalaa. Uudeksi voimaantulopäiväksi esitettiin (HE 9/2023) 1.1.2025. Hallitus antoi eduskunnalle uuden esityksen vammaispalvelulain muuttamisesta (HE 122/2024) syksyllä 2024. Esityksessä lain soveltamisalaa ehdotettiin tarkennettavaksi ja selvennettäväksi niin, että laissa tarkoitettuja palveluita järjestettäisiin vain tilanteessa, jossa muussa, ensisijaisesti sovellettavassa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät olisi henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta riittäviä ja sopivia. Soveltamisalaa ehdotettiin tarkennettavaksi lisäksi niin, että laissa tarkoitettuja erityispalveluita järjestettäisiin vammaiselle henkilölle vain, jos henkilön välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Esitetyt muutokset tulivat voimaan 1.1.2025, mutta lain soveltamisalaa liittyvää sääntelyä jouduttiin muuttamaan vielä eduskuntakäsittelyn aikana. Tästä johtuen hallitus antoi eduskunnalle valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen liittyvän hallituksen esityksen vammaispalvelulain soveltamisalan muuttamisesta (HE 92/2025). Esityksen mukaan lakiin lisättäisiin elämänvaiheita koskeva säännös, jonka tarkoituksena on auttaa arvioimaan, milloin eri elämänvaiheissa olevan henkilön avun ja tuen tarpeeseen tulee vastata vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla. Hyvinvointialueet kannattivat pääsääntöisesti kumpaakin edellä mainituista esityksistä, sillä niiden katsottiin tukevan hyvinvointialueiden toimintaa, helpottava lain soveltamista käytäntöön sekä hillitsevän alueiden kustannuskehitystä.

Edellä esitettyjen keskeisten tehtävälainsäädännön muutosten lisäksi hallitus on muun muassa joustavoittanut lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusvaatimuksia henkilöstön saatavuuden helpottamiseksi sekä vähentänyt eri tavoin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstöltä vaadittavan kirjallisen työn, kuten säädösperäisten lausuntojen ja erilaisten todistusten, määrää. Vaikka hyvinvointialueiden rahoitusta on vähennetty kaikkien edellä mainittujen muutosten kustannusvaikutusta vastaavasti, eivätkä muutokset näin ollen vahvistaneet hyvinvointialueiden taloudellista asemaa, voidaan niiden katsoa hillinneen alueiden kustannuskehitystä. Muutosten on arvioitu lisäksi helpottaneen hyvinvointialueiden lakisääteisten peruspalvelujen toteuttamista ja olemassa olevien henkilöstöresurssien tehokasta käyttöä alueilla.

Hallitus on uudistanut myös hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmää useilla eri tavoilla. Hallitus antoi kesäkuussa 2024 eduskunnalle esityksen laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (HE 70/2024). Esityksessä hyvinvointialueiden rahoituksen jälkikäteistarkistusta ehdotettiin muutettavaksi siten, että hyvinvointialueilla olisi jälkikäteistarkistuksessa omavastuuosuus, jolta osin toteutuneiden ja laskennallisten kustannusten erotusta ei otettaisi rahoituksessa huomioon. Vuonna 2026 vuoden 2024 laskennallisten ja tilinpäätöstietoihin perustuvien toteutuneiden kustannusten erotuksen perusteella tehtävässä jälkikäteistarkistuksesta otettaisiin rahoituksessa huomioon 95 prosenttia, vuonna 2027 tehtävässä tarkistuksessa 90 prosenttia, vuonna 2028 tehtävässä tarkistuksessa 80 prosenttia ja vuodesta 2029 alkaen tehtävissä tarkistuksissa 70 prosenttia. Mikäli hyvinvointialueiden rahoituksen jälkikäteistarkistus on negatiivinen, hyötyvät hyvinvointialueet esitetystä muutoksesta, koska hyvinvointialueiden rahoitukseen ei enää tehdä täysimääräistä vähennystä. Esitetyt muutokset tulivat voimaan 1.1.2025. Omavastuuosuuden lisääminen jälkikäteistarkistukseen vaikuttaa jo hyvinvointialueiden vuoden 2026 rahoitukseen siten, että jälkikäteistarkistuksen johdosta hyvinvointialueiden rahoitukseen vuonna 2026 tehtävä vähennys on noin 10,4 milj. euroa pienempi kuin vähennys olisi ilman alueiden omavastuuosuutta.

Hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 115 §:n mukaan hyvinvointialueen taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Tässä määräajassa tulee kattaa myös talousarvion laadintavuonna tai sen jälkeen kertynyt alijäämä. Kaikille hyvinvointialueille, Helsingin kaupunkia lukuun ottamatta, on kertynyt taseeseen alijäämää järjestämisvastuiden ensimmäiseltä vuodelta 2023. Kaikille alueille, paitsi Helsingin kaupungille, kertyi uutta alijäämää myös vuonna 2024. Tämä tarkoittaa, että valtaosan hyvinvointialueista pitäisi kerryttää vastaavan suuruinen ylijäämä vuosien 2025–2026 aikana saadakseen alijäämänsä katetuksi määräajassa. Suurella osalla alueista alijäämien kattaminen määräajassa näyttää vaikealta. Hallitus on valmistellut hyvinvointialueiden alijäämän kattamiskauteen määräaikaista poikkeussäännöstä ennen vuotta 2025 kertyneiden alijäämien kattamiseen. Poikkeussäännöksen tavoitteena on väliaikaisesti säädösperustaisesti mahdollistaa tietyin edellytyksin niille hyvinvointialueille, jotka eivät alueen taloustietojen perusteella objektiivisesti arvioiden pysty sopeuttamaan toimintaansa voimassa olevassa laissa säädettyyn alijäämän kattamismääräaikaan mennessä, tarvittavien toimenpiteiden ajoittaminen vuoden tai kaksi vuotta pidemmälle ajanjaksolle. Mahdollisuus koskisi kuitenkin vain niitä hyvinvointialueita, jotka alueen taloustietoihin ja taloudelliseen näkymään perustuvan realistisen arvion mukaan pystyisivät kattamaan alijäämänsä vuodella tai kahdella pidennetyssä määräajassa. Poikkeussäännöstä koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vielä kuluvan vuoden aikana ja lakimuutoksen tulla voimaan vuoden 2026 aikana.

Hallitusohjelman mukaisesti hallitus on myös uudistanut valtion hyvinvointialueille kohdistamaa ohjausta. Hallitus antoi helmikuussa 2024 eduskunnalle esityksen hyvinvointialueiden ohjausta koskevien säännösten yhtenäistämisestä ja selkeyttämisestä (HE 2/2024). Lainmuutosten perusteella valtioneuvosto päätti 28.5.2025 hyvinvointialueiden tehtäviä koskevista valtakunnallisista tavoitteista vuosille 2025–2029 aiempien sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevien erillisten tavoitteiden sijasta. Lisäksi valtioneuvosto on keväällä 2025 asettanut valtion ja hyvinvointialueiden välistä vuoropuhelua varten aiempien kolmen erillisen neuvottelukunnan sijasta yhden hyvinvointialueneuvottelukunnan. Valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja sisäministeriö käyvät nykyisin hyvinvointialueen kanssa vuosittain yhteiset neuvottelut, joissa seurataan ja arvioidaan hyvinvointialueen toimintaa ja taloudenhoitoa kokonaisuutena. Kunkin neuvottelun asialistan muodostaminen perustuu erityisesti aluekohtaisille yhteisen vuoropuhelun tarpeille. Nykyinen voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaisi myös neuvotteluprosessin joustavoittamisen tarkoituksenmukaisimman neuvottelutavan toteuttamiseksi esimerkiksi yhteisinä neuvottelupäivinä tai yhteistyöalueittain. Lainmuutosten mukaisesti valtioneuvostossa on myös yhdenmukaistettu ja selkeytetty hyvinvointialueiden ohjausta ja varmistettu valtioneuvoston finanssipoliittisten tavoitteiden ottamista huomioon valtion ohjauksessa.

Hallitus on tukenut hyvinvointialueita talouden ja toiminnan uudistamisessa myös syksyllä 2024 käynnistetyn hyvinvointialueiden muutostukiprojektin puitteissa. Muutostukiprojekti oli hyvinvointialueen lakisääteisestä ohjauksesta erillinen hanke, joka perustui valittujen hyvinvointialueiden vapaaehtoiseen osallistumiseen. Projektiin kutsuttiin kuusi aluetta, joista lopulta viisi osallistui. Alueille tarjottavalla muutostuella pyrittiin edistämään hyvinvointialueen kestävää talouden ja toiminnan suunnittelua, uudistumiskykyä sekä sopeutustoimien päätöksentekoa. Muutostukikeskustelujen teemat, muutostuen sisällöt ja tuotokset muotoutuivat aluekohtaisesti. Muutostuella arvioitiin olevan myönteisiä vaikutuksia hyvinvointialueiden talouden ja toiminnan suunnitteluun, sopeutustoimien toteuttamiseen ja talouden tasapainottamiseen. Muutostuen aikana esitetyt käytännöt ja ratkaisuvaihtoehdot sekä alueiden keskinäinen vertaistuki arvioitiin

vauhdittavan ratkaisujen valintaa ja päätöksentekoa alueilla. Muutostukiprojektin loppuraportti julkaistiin 26.5.2025.

Vahvistaakseen hyvinvointialueiden edellytyksiä johtaa tuloksellisesti alueensa palveluiden järjestämistä, lisätäkseen järjestelmän läpinäkyvyyttä ja asukkaiden tiedonsaantia, hallitus kehittää hyvinvointialueiden vaikuttavuuden, palvelujen saatavuuden sekä kustannustehokkuuden tietopohjaa, tiedon saatavuutta ja avoimuutta sekä vertailtavuutta. Osana tätä kokonaisuutta selvitetään muun muassa sosiaali- ja terveyspalveluiden yksikkökustannuksia. Yksikkökustannusten kehittämishankkeen tavoitteena on varmistaa hyvinvointialueiden ohjauksen kannalta olennaisten yksikkökustannusten tuotanto, saatavilla olevan rekisteritiedon luotettavuus sekä kehittää alueiden yksikkökustannuslaskentaa. Lisäksi hankkeessa rakennetaan pysyvät prosessit yksikkökustannusten laskentaan sekä tiedon hyödyntämiseen osana hyvinvointialueiden ohjausta. Kansallista yksikkökustannuslaskentaa tehdään vaiheittain. Ensimmäisenä laskentaa on tehty lastensuojelun laitospalveluista, iäkkäiden tehostetusta palveluasumisesta, vammaisten tehostetusta palveluasumisesta, iäkkäiden kotihoidosta sekä perustason vastaanottopalveluista. Hankkeessa tehdään yhteistyötä hyvinvointialueiden kanssa. Elokuussa 2024 käynnistettiin hyvinvointialueiden yksikkökustannuslaskennan verkosto, jossa alueiden toteuttamaa yksikkökustannuslaskentaa pyritään yhtenäistämään.